

Rapporter från Arkeologiska forskningslaboratoriet 9

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

SIBRO FORNBORG

RAÄ 55, RIPSA SOCKEN, SÖDERMANLAND

MICHAEL OLAUSSON

2007

2007 Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet
ISSN 1653-2910
Printcenter, Stockholms universitet, Stockholm 2007
Layout: Heléne Ermerud

Omslagsbild: Utsikt från Sibro fornborg över sjön Båven. Foto M Olausson.

INNEHÅLL

INLEDNING	5
ANTIKVARISK BAKGRUND	5
ARKEOLOGISK POTENTIAL	6
MÅLSÄTTNING	6
GENOMFÖRANDE OCH RESULTAT	6
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	7
REFERENSER	7

BILAGOR

1. ¹⁴ C-ANALYSER	9
2. PLAN- OCH SEKTIONSRTNING	11

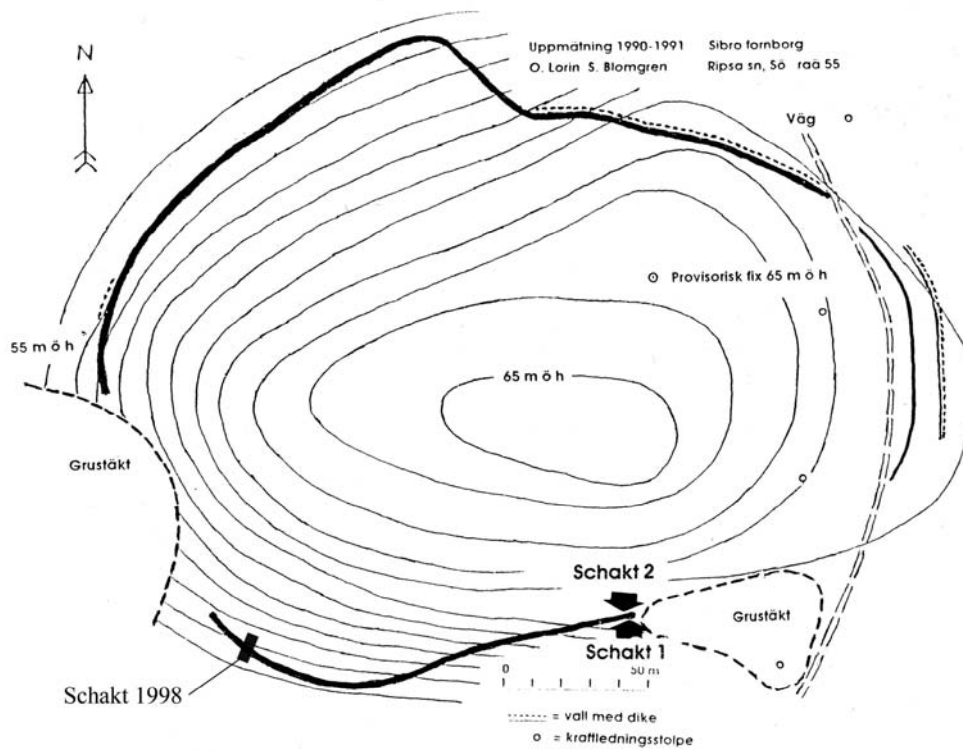

Fig. 1. Översikt över vällanläggningen i Sibro med undersökt schakt markerat.
Karta efter Lorin 1996.

Fig. 2. Vall och dike vid vallanläggningens södra del, före undersökningen. Foto M Olausson.

Inledning

Mellan den 3 – 4 oktober 1998, undersöktes ett schakt i den södra delen av den som ”fornborg” registrerade vallanläggningen RAÄ 55. Denna var belägen på Kärringberget norr om Baggetorp (Vibyholm) i Ripsa socken intill sjön Båvens sydligaste del. Undersökningen genomfördes inom ramen för projektet ”Vallanläggningar och rituella hägnader – kring ritual, social organisation och produktion i Mälardalens bronsålder”, vilket bedrevs vid arkeologiska forskningslaboratoriet AFL, vid Stockholms universitet.

Antikvarisk bakgrund

Den som ”fornborg” registrerade vallanläggningen upptäcktes år 1984 (Lorin 1996) och är belägen på en grusås på mellan ca 55 och 65 meter över havet och ca 45 m ovanför sjön Båvens vattenyta. Åsen ligger öster om ett parti där sjöarna Båven och Lidsjön möts i en trång passage. Vallanläggningen består av en ca 850 meter lång, och mellan tre och fem meter bred och upp till en meter hög vall. Ett grunt dike eller grav löper parallellt med vallen inom flera avsnitt (fig 1 & 2). På den östra sidan knappt 15 meter framför huvudvallen

finns en snarlik och yttre vall, ca 70 meter lång, även den med ett dike framför. Den vallomgärdade inre ytan uppgår till närmare fem hektar. Vallen är huvudsakligen uppbyggd av sand/grus och mindre stenmaterial. Betydande partier i söder och väster saknas genom sand/grustäckt. I samband med undersökning observerades en tydlig ingång i vallens södra del ett par meter från grustäckskanten. Vallanläggningens inre är relativt flack utan några synliga strukturer som terrasser eller liknande. Kända fornlämningar saknas inom vallanläggningens närmsta omgivning.

År 1990 karterades anläggningen och året därpå genomfördes en begränsad undersökning i form av ett par mindre schakt samt fosfatprovtagning i anläggningen av Olle Lorin (Lorin 1996, samt rapport utan tryckår). I ett schakt som lades i omedelbar anslutning till det södra grustaget påträffades sot/kol i vallens botten vilket daterades till tiden för Kristi födelse. Ett annat prov daterades till medeltid, se bilaga 1. Inga konstruktionsdetaljer observerades men däremot en spetsig och sot/kolbemängd grop vilken tolkades som ett stolphål. Datering från denna gav äldre medeltid.

Arkeologisk potential

Fornborgar och olika former av vallanläggningar är en mycket vanligt förekommande och för landskapet Södermanland mycket typisk fornlämningskategori. Vår kunskap är däremot fortfarande mycket begränsad. Uppgifter om dessa i olika sammanhang grundar sig fortfarande i mycket på äldre forskningstraditioner, samhälls- och historieuppfattningar samt inte minst avsaknad av data grundad på konkreta undersökningar.

Vallanläggningen vid Sibro utgör med sin storlek en av Mälardalens största. Storleken i kombination med de oansenliga vallarna talar mot tolkningen att Sibroanläggningen skulle ha haft en försvarsfunktion eller att den även skulle ha fungerat som en garnisonsplats (jfr Lorin 1996). Placeringen på en ås samt förekomst av diken i anslutning till vallen är faktorer som förekommer i ett par fall i regionen. I samtliga fall rör det sig om ytmässigt stora anläggningar där den fortifikatoriska sidan är kraftigt nedtonad för att inte säga obefintlig. Nämnas kan anläggningen vid Draget, RAÄ 108, Håtuna socken vid Bålsta väster om Stockholm och den vid Högsta, RAÄ 1 i Bälinge socken strax norr om Uppsala. Draget är 2,5 hektar stor, Högsta ca 3. Båda har varit föremål för undersökningar de senaste åren och har givit mycket viktiga resultat; här har gjorts fynd av härdar och olika depositioner i diken och under vallarna i form av brända djurben, cerialier samt malstenar. I Draget finns även ett flertal stensättningar innanför vallarna. Draget dateras till bronsålder med en återanvändning under förromersk järnålder, Högstaanläggningen dateras till förromersk järnålder (Olausson 1997, 1999). Ett annat gemensamt drag mellan dessa och vallanläggningen vid Sibro, är för Dragets del lokaliseringen på en höjd i anslutning till större viktiga vattendrag samt i områden som saknar näraliggande fornlämningar och ligger mellan förhistoriska bygder.

Högstaanläggningen ligger på Uppsalaåsen. Vad som skiljer Sibroanläggningen från dessa är att den saknar flera avbrott och ingångar, i övrigt är de morfologiska likheterna slående.

Målsättning

- Att göra en kompletterande kartering.
- Att frilägga konstruktionsdetaljer som murliv, stolphål och liknande vilket kan ge en uppfattning om anläggningens funktion och relativa ålder.
- Att undersöka dikena för att se om de även nyttjats för olika depositioner, eldar m.m.
- Att se huruvida anläggningen brunnit eller inte.
- Att i förekommande fall frilägga en stratigrafi i form av olika byggnadsfaser samt att datera dessa.

Genomförande och resultat

Ett sju meter långt och två meter brett område undersöktes i vallens södra del (fig 1 & 3). Schaktet var beläget ca 10 meter öster om en ingång i vallen samt ca 15 meter från schaktkanten till ett äldre grustag. Vallen var tre meter bred och 0,8 meter hög som mest med en svagt välvd

Fig. 3. Det undersökta schaktet. Foto M Olausson.

profil. Knappt 1,5 meter framför vallen var ett meterbrett och ett halvmeterdjupt dike eller grav. Vallen är uteslutande uppbyggd av åsmaterial – rundande stenar i varierad storlek samt en fyllning i övrigt av sand och grus. Under ett dm-tjockt vegetations-skikt framkom en sand/grusfyllning i vallens översta och centrala del. Vallens in-

sida begränsades av en ansamling av stenar 0,2-0,4 meter stora i ett till två skikt i vallens längdriktning. Vallens främre del utgjordes av en stenansamling av 0,1-0,4 meter stora rundade stenar inom ett meterbrett stråk. Fyllningen mellan stenar bestod av mörkfärgad, gråaktig sand med kolinslag. Även denna stenansamling låg i vallens längdriktning. Mellan dessa båda parallella stenansamlingar var ljus sand som fyllning. Även fyllningen bakom och intill den inre stenansamlingen bestod av ljus sand. Bakom denna vidtog ett svallat orört åsmaterial av sten, sand och grus. I vallens botten och i dess längdriktning var ett ca 1,5 meter brett och 0,2 meter tjockt mörkare gruslager med inslag av kol (kolprov Sibro 2). Ovanpå detta i den ljusare sandfyllningen var enstaka oregelbundna sot/kolansamlingar (kolprov Sibro 1). Under vallen vidtog svallat åsmaterial av sten, sand och grus.

Diket, som löper framför och parallellt med vallen, hade i halva och inre delen en fyllning av myllblandad sand med kolinslag. Framför var en svagt mörkfärgad sand- och grusfyllning med inslag av enstaka kolbitar.

Vallen är av ett enkelt utförande. Bottnlaget av det mörkare gruslaget med kolinslag skulle kunna representera den äldsta vallen, medan de främre och bakre parallella stenansamlingarna med mellanliggande ljus sandfyllning en påbyggnadsfas. Material till vallen har tagits, dels bakom vallen men framför allt framför, varigenom man erhållit ett dike.

Diket och vallen har inte fungerat som ett reellt fysiskt hinder, utan snarare som en gräns för området innanför. Trots lokaliseringen till en höjd mellan två sjöar, något som onekligen ger ett fortifikatoriskt intryck, pekar vallens kläna dimensioner och den mycket stora inhägnade ytan, mot en tolkning, att anläggningen skulle vara en "fornborg", d.v.s. en befästning om än med ett ovanligt utförande.

Dateringarna från Lorins samt denna undersökning är alltför disparata och ger sammantaget ett helt orimligt intryck.

Dateringarna från bronsålder och äldsta järnålder innebär att Sibroanläggningen kan föras till samma grupp som ovan nämnda stora vallanläggningar i Uppland. Den stora spridningen i dateringshänseende kan inte knytas till mer än två konstruktionsfaser, och resultaten innebär därför att ytterligare schakt borde undersökas inom andra vallavsnitt.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut: 1998-10-07, dnr 220-6679-1998

Ekonomiska kartan: 9H 7c, x6537,35 y1562,40

Höjdsystem: eget

Koordinatsystem: eget

Ansvarig för undersökningen och rapporten: Docent Michael Olausson.

Arkeologisk personal var medlemmar ur Stockholms läns hembygdsförbund.

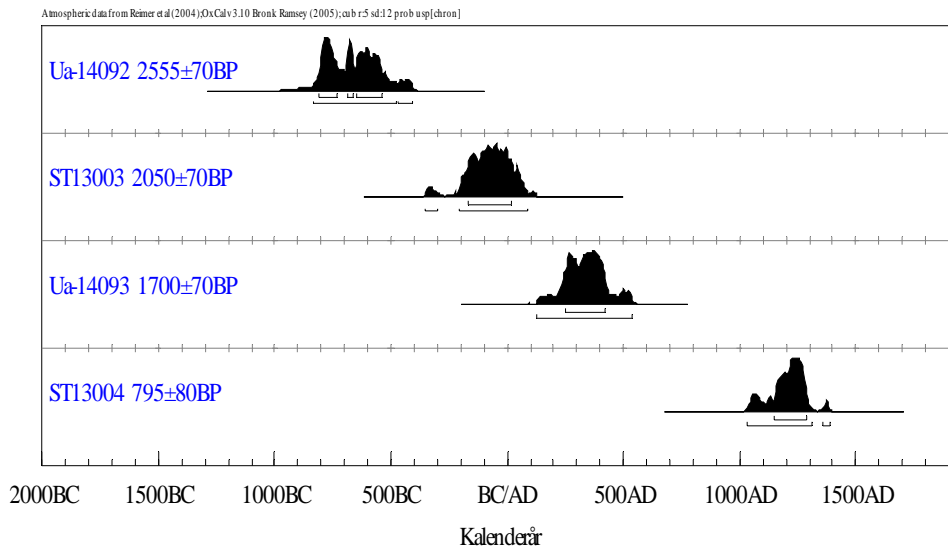
Kalibreringar av 14 C-prover: Ulf Strucke, RAÄ, UV-Mitt.

Renritningar av fältplaner: Franciska Sieurin-Lönnqvist, Arkeobild.

Referenser

- Lorin, Olle. 1996. En 2000-årig "garnisonsborg" vid sörmäländska sjön Båven. *Lokalhistoriskt Forum* Nr 2 – 96, Eskilstuna.
- Lorin, Olle. Utan tryckår. En fornborgsgigant vid Båven, Provundersökning av Sibro fornborg
- Olausson, Michael. 1997. Arkitektur och social praktik. Diskussion utifrån undersökningar av en uppländsk vallanläggning från senneolitikum och bronsålder, I: Berg, S. (red) *Arkeologiska Samtal, Vänbok till Gunborg. O. Janzon*, SAR 33-97
- Olausson, Michael. 1999. Om vallanläggningar och boplatser i ett bronsålderslandskap, I: Olausson, Michael (red) *Spiralens öga*, Riksantikvarieämbetet, Skrifter Nr 25, Stockholm

Bilaga 1

INFORM : References - Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Ua-14092 : 2555±70BP

68.2% probability

810BC (26.0%) 730BC

690BC (10.1%) 660BC

650BC (32.2%) 540BC

95.4% probability

830BC (91.1%) 480BC

470BC (4.3%) 410BC

ST13003 : 2050±70BP

68.2% probability

170BC (68.2%) 20AD

95.4% probability

350BC (3.6%) 300BC

210BC (91.8%) 90AD

Ua-14093 : 1700±70BP

68.2% probability

250AD (68.2%) 420AD

95.4% probability

130AD (95.4%) 540AD

ST13004 : 795±80BP

68.2% probability

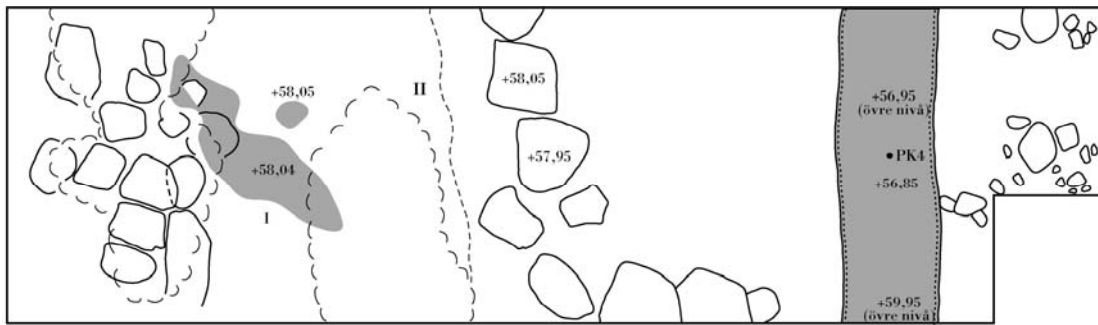
1150AD (68.2%) 1290AD

95.4% probability

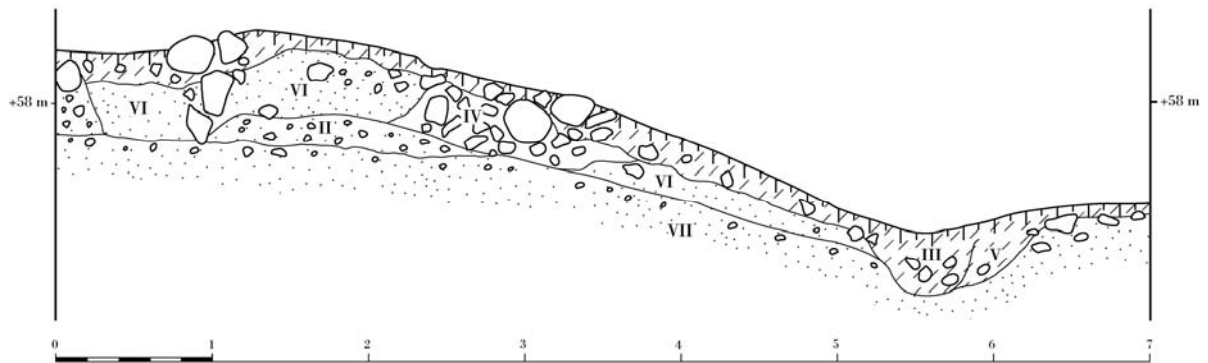
1030AD (93.1%) 1310AD

1360AD (2.3%) 1390AD

Bilaga 2

- Stenpackning
- Stenar
- Kol
- Nedgrävning
- Schaktkant

- I Sotlager med kol, 1–3 cm tjockt, kolprov 1.
- II Mörkt gruslager, ca 2 m brett i vallens längdriktning, kolprov 2.
- III Dike, mylla mörk med kol.
- IV Mörkare grus med kolinslag.
- V Svagare mörkfärgad sand i dike.
- VI Ljus sand.
- VII Svallat opäverkat grus och sand med inslag av småsten.

ISSN 1653-2910

